

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI

1

QISM

«TRANSPORT LOGISTIKASI» KAFEDRASI

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

Tuzuvchilar: A. Xamzayev
G'. Tuxliyev

NAMANGAN-2023

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

1-MAVZU. Yo‘lovchilarni tashish jamoat transporti

1.1

Jamoat transportida yo‘lovchilarni tashish avtomobil transportining tarixi

1.2

Avtomobillarda yo‘lovchi tashish tasnifi

Tayanch so‘zlar va iboralar: *transport, transport vositasi, avtobus, yo‘nalishli taksi, yengil avtomobil, tramvay, trolleybus, metro, yo‘nalish, yo‘lovchi transporti, yo‘lovchi transporti xizmati.*

1**MAVZU**

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

Qadim – qadimdan bir yurtni boshqa yurt bilan bog‘lashda, shaharlarni shaharlar bilan bog‘lashda karvonlarni o‘rni juda ham muhim ro‘l o‘ynagan. O‘sha davrlardan boshlab mustaqil davlatimiz ravnaqi uchun yo‘lovchilarni bir manzildan boshqa manzilga etkazish yo‘lida juda katta ishlar tashkil etildi.

Jamoat transportining rivojlanish tarixida beshta davrga ajratiladi.

1

Ot arava bilan tortish;

2

Bug‘ dvigatelida tortish;

3

Elektr dvigatelida tortish;

4

Ichki yonuv dvigatelida tortish;

5

Yo‘lovchi tashishni boshqarishda axborot tizimlaridan foydalanishning zamonaviy davri.

Omnibus Shillibira
London transport muzeyi

1**MAVZU**

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

UMUMIY MA'LUMOT

Ot arava bilan tortish davri XVII asrning oxirgi choragida boshlangan. va taxminan 19-asrning o'rtalarigacha davom etdi. XVII asrning ikkinchi yarmida allaqachon. shaharlararo harakatda ot aravalarining muntazam harakati tashkil etildi. XVIII asr oxirida. shaharlarda aravalardan foydalanilgan, keyin 10-20 o'rinli aravalar, omnibuslar paydo bo'lgan.

Britaniya omnibuslari tarixi boshlangan sana

1829 yil
4 iyul

vagon ustasi **Bloomsberi Jorj Shillibir**

Frantsiyaga tashrif
buyurganida

**otlar triosi tomonidan chizilgan jamoat
aravasini taqdim etgan.**

22 kishi sig'dira oladigan burchakli korpusga ega

U katta hajmli ko'rinardi, lekin harakat qilish uchun etarlicha engil edi va shuning uchun nisbatan tez sayohat qildi. Biroq, bu vagonlar shahar transporti uchun juda katta va noqulay bo'lib chiqdi va tez orada ichida 12 kishi sig'adigan qo'sh otli aravalar paydo bo'ldi.

Lafitting "omnibus" nomini oldi **Shilliber shahar 1 shilling** yo'l haqi oldi

Omnibus Shillibira
London transport muzeyi

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

OT ARAVA BILAN TORTISHDAGI MAVJUD MUOMMOLAR

OT ARAVALARDAN
FOYDALANISH

KENG KO'CHALARNI TALAB
QILISHI

YO'L XAQQI
QIMMATLIGI

1
shilling

oddiy pochta hodimi oyliginining
USH DAN BIRIGA tengligi

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

2

Bug‘ dvigatelida tortish;

BUG‘ DVGATELIDA TORTISHDAN
FOYDALANISH DAVRINING BOSHLANISHI

LONDONDA

1863 yilda

Er ostidan tunellar
yotkizilda

Temir yo‘llar qurildi

LONDONDAN
keyin **metro**

BERLINDA

1872 yilda

NYU-
YORKDA

1878 yilda

Deyarli bir vaqtning o‘zida bug‘ bilan
ishlaydigan ko‘cha temir yo‘llari paydo bo‘ldi

Ular birinchi marta Londonda
ixtirochi va tadbirkor

Tremom tomonidan qurilgan va Tramvay
yo‘li (Trem yo‘li) deb nomlangan.

Keyinchalik, ko‘chadan tashqaridagi barcha shahar temir yo‘llari
metro, ko‘cha temir yo‘llari esa **tramvay** deb atala boshlandi.

Bug‘traktsiyasi ot tortishidan ko‘proq samaradorlik va yuk ko‘tarish qobiliyati bilan ajralib turardi.
Bug‘dvigatellari bir nechta vagonlarni orqasidan tortib olishlari mumkin edi, lekin ular havoni juda ifloslantirdi,
yong‘inga xavfli va past tortish va dinamik ishlashga ega edi.

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

3

Elektr dvigatelida tortish;

birinchi elektr **TRAMVAY**

BERLINDA

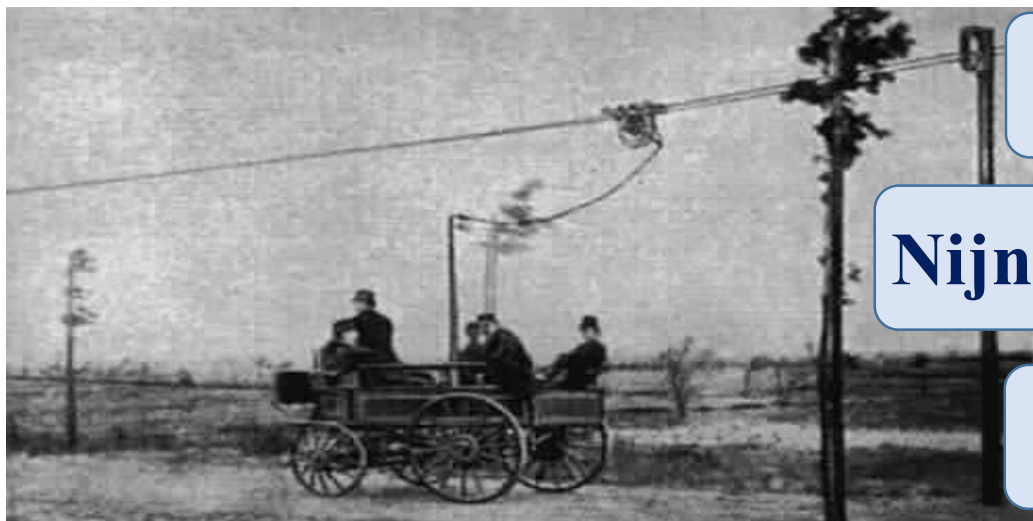
1882 yilda

Elektr dvigatelida tortish elektr motori va uzatish usullari ixtiro qilinganidan keyin
qo'llanila boshlandi

Rossiyada birinchi elektr **TRAMVAY**

KIEVDA

1892 yilda

QOZONDA

1894 yilda

Nijniy Novgorodda

1896 yilda

MOSKVA

1899 yilda

«Electromote» Сименса — dunyodagi birinchi trollebus. **1882** yil

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

TROLLEYBUSLARNI RIVOJLANISHI

AVVAL

ROLIKLI

**SIRG'ALUVCHI
KONTAKTLII**

**BIRINCHI MAHALLIY
TROLLEYBUS**

MOSKVADA

1833 yilda

Elektr tortish davri 19-asrning oxirida boshlangan va 20-asrning birinchi choragida eng rivojlangan. Elektr tortishning boshqa turlarga nisbatan afzalliklari aniq va kelajakda u rivojlanishda davom etadi.

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

4

Ichki yonuv dvigatelida tortish;

DUNYODAGI BIRINCHI ICHKI YONUV
DVIGATELI BENZINDA ISHLAYDIGAN
AVTOBUS

GERMANIYADA

1894-1895 yillarda

BENZ ZAVODIDA

8 KISHI
SIG'DIRA OLGAN

15
kilometr

GERMANIYANING
SIGEN, NETFEN VA
DEYTS SHAHARLARI
O'RTASIDA QATNAGAN

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

Rossiyada birinchi **AVTOBUS**

SANKT-PETERBURGDA

1903 yilda

10 OT
KUCHIGA TENG BO'LGAN

1
SILINDRLI

TEZLIGI

15 KM/SOAT

FRESE ZAVODIDA

10 KISHI
SIG'DIRA OLGAN
OCHIQ KO'RPUSLI

Rossiyada avtobus 1907 yil iyun oyidan boshlab
Arxangelskda jamoat transporti sifatida ishlatilgan
Shaharga Germaniyaning NAG markali avtobusi
keltirildi. Ushbu mashina 25 yo'lovchiga mo'ljallangan

DUNYODAGI BIRINCHI ICHKI YONUV
DVIGATELLI **SHAHAR AVTOBUSI**

1903 Yil **12** aprelda

LONDONDA
yo'nalishga chiqqan

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

**An'anaviy ravishda Rossiyada yo'lovchi tashishning rivojlanish tarixini
6 davrga bo'lish mumkin**

1

Birinchi davr:

1918-1929 yillarda

2

Ikkinchi davr:

1929-1940 yillarda

3

Uchinchi davr:

1947-1960 yillarda

4

To'rtinchi davr:

1960-1990 yillarda

5

Beshinchi davr:

1990-2000 yillarda

6

Oltinchi davr:

2001- h.k yillarda

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

1

Birinchi davr:

1918-1929 yillarda

1918 yil boshida

Mamlakatda **35 mingga** yaqin avtomobil bor edi

1922 yilda

SOVET HUKUMATINING QARORI BILAN DAVLAT MUASSASALARI VA JISMONIY SHAXSLARGA CHET ELDAN AVTOMOBILLAR VA AVTOMOBIL MULKLARINI (**RENAULT, FIAT, LEYLAND, MANN** VA BOSHQALAR) SOTIB OLISHGA VA OLIB KIRISHGA RUXSAT BERILDI

1924-1928
yillarda

YIRIK SHAHARLAR KO'CHALARIDA XORIJIY RUSUMDAGI AVTOMOBILLAR VA AVTOBUSLAR PAYDO BO'LDI, BU ESA (KICHIK HAJMDA BO'LSA HAM) MUNTAZAM YO'LOVCHI TASHISHNI TASHKIL QILISH IMKONINI BERDI.

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

2

Ikkinchi davr:

1929-1940 yillarda

Mahalliy avtomobil zavodlari qurildi

Yaroslavl va Moskva avtomobil zavodlari 19 o'rinli ZIS-8 avtobusini (ZIS-5 yuk mashinasi asosida) ishlab chiqardi.

ЗИС-8

5,55
LITR HAJMLI

73
OT KUCHI

6
SILINDRLI

KARBUYURATORLI

6,1
TONNA OG'IRLI

60 km/saot
TEZLIGI

547 DONA
ISHLAB CHIQARILGAN

1936 yilda
TO'XTATILGAN

1

MAVZU

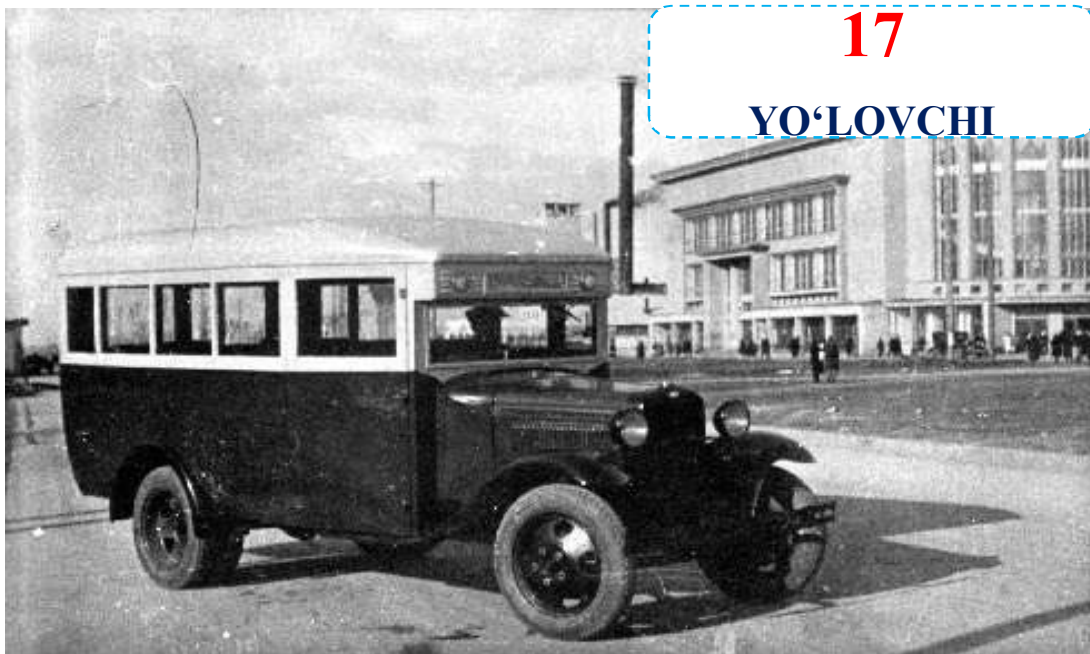
JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

2

Ikkinchi davr:

1929-1940 yillarda

1931-1932 yillarda. AMO zavodi (hozirgi ZIL) va Gorkiy shahridagi zavod - GAZ-03-30 avtobusi ishlab chiqardi.

17

YO'LOVCHI

1932-1938 yillarda

AMO-4
AVTOBUSLARINI

1938 yildan

ZIS-16
AVTOBUSLARINI

21-26
YO'LOVCHI SIG'IMI

ГАЗ-03-30

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

3

Uchinchi davr:

1947-1960 yillarda

1946-1950 yilgacha bo'lgan davr uchun. avtobuslar parki 22 ming donaga ko'paydi

1946 yilda

ZIS-154 (dizel generator avtobusi)

1949 yilda

ZIS-155 avtobusi

1950 yilda

PAZ-651 Pavlovsk avtomobil zavodi avtobusi

1956 yilda

M-402 avtobusi

1958 yilda

M-407, GAZ-20 ("G'alaba"), ZIS-110, GAZ-12 avtobuslari

1960 yilda

ZAZ-965 ("Zaporojets") avtobusi

1965 yilda

GAZ-21 ("Volga") avtobusi

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

4

To'rtinchi davr:

1960-1990 yillarda

Yo'lovchi avtomobil transporti rivojlanishining yuqori sur'atlari bilan ajralib turdi.

1972 yilda

SSSR AVTOMOBIL ISHLAB CHIQARISHDA MILLIONDAN OSHIB KETDI

1947-1960 yillarda

YO'LOVCHI AVTOMOBIL TRANSPORTIDA TASHISH
HAJMI **1,7 BAROBAR**, YO'LOVCHI AYLANMASI ESA
2,6 BAROBAR OSHDI.

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

5

Beshinchi davr:

1990-2000 yillarda

MAMLAKATDAGI UMUMIY IQTISODIY VAZIYAT BILAN TAVSIFLANADI.

1993 yilda

Avtobuslarning amaldagi mavjudligi me'yordan **1,7 baravar** kam, avtoparkning eskirishi **50 foizdan** ortiq, **3000 dan ortiq** avtobus yo'nalishlari bekor qilingan

1996 yilda

Yo'lovchi avtobuslari tashish hajmi (1990 yilga nisbatan) **19 foizga**, avtoparklar soni **27,8 ming** donaga, avtobus yo'nalishlari soni **7,2 mingtaga** kamaydi.

1**MAVZU****JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH****6****Oltinchi davr:****2001- h.k yillarda**

**Oltinchi davr (2001 yildan hozirgi kungacha)
Avtobus xo'jaligini tiklash, avtobuslarning o'zini
almashtirish va avtobuslar harakatini oshirish
bo'yicha ishlar boshlandi. Avtobus transporti
muntazam jamoat yo'lovchi transportining eng
ommabop va arzon turi hisoblanadi.**

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

O'zbekistonda birinchi avtobus qatnovi.

1906 yilda

Farg'ona-Marg'ilon shaharlari o'rtasida yo'lga qo'yilgan

1909 yilda

Toshkent shahrida esa **Nemis va Fransuz** sanoatiga tegishli **10 dona 8 o'rinli** avtobuslar “Qo'yliq – Nikol'sk poselkasi”, “Nicol'sk – Sobornaya (hozirgi Mustaqillik maydoni)”, “Vokzal (hozirgi shimoliy vokzal) – Yakshanba bozori (hozirgi A.Navoiy maydoni yaqini)” yo'nalishlarida qatnay boshladi

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

AVTOMOBILLARDA YO'LOVCHI TASHISH TASNIFI

TRANSPORT VOSITALARI BAJARADIGAN
VAZIFALARIGA KO'RA UCH GURUHGA BO'LINADI

**YUK
AVTOMOBILLARI**

**YO'LOVCHI
AVTOMOBILLARI**

**MAXSUS
AVTOMOBILLAR**

1

MAVZU

JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

Avtomobillarda yo‘lovchilar tashish qanday xududda bajarilishi, vazifasi va tashkil etish shakliga ko‘ra tasniflanadi.

Qanday xududda bajarilishiga ko‘ra: **shaharlarda, shahar atrofida, viloyat ichi shaharlararo, shaharlararo va xalqaro** tashishlarga ajratiladi.

Vazifasiga ko‘ra: **doimiy marshrutlarda, ekskursion, turistik, xizmat yuzasidan** passajirlar tashishlarga bo‘linadi.

Tashkil etish shakliga ko‘ra: **marshrutlardagi, buyurtmali, to‘ridan-to‘gri va aralash** tashishlarga bo‘linadi.

1**MAVZU****JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH****UZUNLIGIGA QARAB AVTOBUSLARNI SINFLARGAAJRATISH**

Avtobuslar sinfi	Uzunligi, m	Foydalanish maqsadi
Judakichik	5 mgacha	Umumiy
Kichik	7,0-7,5	Shahar sayyohlik yo‘nalishlarida
O‘rta	8,0-8,5	Shahar, shaharlararo yo‘nalishlarda
Katta	9,0-9,5 10-11 11,5-12	
Juda katta	16,5-18 22-24	Shahar yo‘nalishlarida

1**MAVZU****JAMOAT TRANSPORTIDA TASHISHNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH****HAR XIL VAZIFALI VA UZUNLIKDAGI AVTOBUSLARNING SIG'DIRUVCHANLIGI**

Oʻlcham-lariga koʻra avtobus turlari	Nominal sigʻdiruvchanlik, joylar soni						
	shahar ichi avtobuslari uchun			shahar atrofi avtobuslari uchun			boshqa barcha avtobuslar uchun
	oʻrindiqlar soni	turib ketish joylari soni	jami	oʻrindiqlar soni	turib ketish joylari soni	jami	
Oʻta kichik sigʻimi	10		10				10
Kichik sigʻimli	18-22	10-15	28-37	20-25	5	25-30	20-25
Oʻrtacha sigʻimli	20-25	30-35	50-60	25-35	10	35-45	25-35
Katta sigʻimli	25-35	55-75	80-110	35-45	15	50-60	35-45
Juda katta sigʻimli (birlash- tirilgan)	35-45	85-100	120 va undan ortiq				